

О.О. СОСНОВСЬКА*

(Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна)

М.О. ЖИТАР**

(Національний університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, Україна)

Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення

В сучасних умовах господарювання функціонування вітчизняних підприємств супроводжується впливом деструктивних чинників внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища. Відтак актуалізуються питання забезпечення економічної безпеки підприємства, досягнення належного рівня якої дозволить створити сприятливі умови для його стійкого функціонування в умовах невизначеності. Метою статті є розкриття сутності економічної безпеки підприємства на основі систематизації загроз за різними класифікаційними ознаками та визначення характерних ознак її досягнення. Досліджено ієрархічну структуру економічної безпеки. Розкрито сутність економічної безпеки підприємства на глобальному, міжнародному, національному, регіональному та локальному рівнях. Враховуючи комплементарний характер взаємозв'язку між рівнями економічної безпеки на макро- мезо- та мікрорівнях, доведено, що запорукою досягнення економічної безпеки на вищих рівнях ієрархії є її забезпечення саме на рівні підприємства. Виявлено, що економічна безпека підприємства полягає у забезпеченні умов для його ефективного функціонування та стратегічного розвитку в умовах впливу загроз різноманітного характеру. На основі аналізу та систематизації існуючих авторських підходів розроблено класифікацію загроз економічній безпеці підприємства за ознаками місця виникнення, характеру впливу, ступеня керованості, джерела та сфери виникнення, функціональних складових економічної безпеки підприємства. Визначено характерні ознаки забезпечення економічної безпеки підприємства, до яких віднесено його економічну рівновагу, конкурентоздатність, економічну свободу, економічний розвиток та гармонічну взаємодію із зовнішнім середовищем.

Ключові слова: ієрархічна структура економічної безпеки, сутність економічної безпеки, загрози, класифікація, ознаки забезпечення економічної безпеки, підприємство.

О.О. SOSNOVSKA

(Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine)

M.O. ZHYTAR

(National University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine)

Enterprise Economic Security: The Essence and Features

In modern economic conditions, the functioning of domestic enterprises is accompanied by the influence of destructive factors of the internal and external business environment. So, the issues of ensuring the economic security of the enterprise are actual, because the achievement of the appropriate level of economic security will allow creating favorable conditions for stable functioning of the enterprise in conditions of uncertainty. The purpose of the article is to disclose the essence of the enterprise's economic security on the basis of systematization of threats on various classification grounds and to determine the characteristics of its achievement. The hierarchical structure of economic security was investigated. The essence of economic security of an enterprise at the global, international, national, regional and local levels was revealed. Taken into account the complementary nature of the relationship between levels of economic security at macro-, meso- and micro-levels, it was proved that the main condition of achieving economic

---

* **Сосновська Ольга Олександрівна**, доцент кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ), кандидат економічних наук, доцент.

** **Житар Максим Олегович**, заступник директора навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Національного університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь), кандидат економічних наук.

security at higher levels of the hierarchy is to provide it at the enterprise level. It was determined that the enterprise economic security is to provide conditions for enterprise effective functioning and strategic development under the conditions of the influence of threats of a diverse nature. Based on analysis and systematization of existing scientific approaches, the classification of threats to the economic security of the enterprise was developed which taken into account the place of origin, the nature of the impact, the degree of control, the source and sphere of occurrence, the functional components of the economic security of the enterprise. The characteristic features of ensuring the economic security of the enterprise were determined, which include its economic equilibrium, competitiveness, economic freedom, economic development and harmonious interaction with the external environment.

Keywords: *hierarchical structure of economic security, the essence of economic security, threats, classification, features of ensuring the economic security, enterprise.*

Постановка проблеми. Сьогодні діяльність підприємств здійснюється в умовах динамічного конкурентного середовища, складної ринкової кон'юнктури, асиметричного інформаційного простору та циклічного розвитку економіки. Результативність діяльності кожного окремого підприємства відбиває актуальні тенденції та процеси, що відбуваються на макроекономічному рівні. При цьому, саме підприємства як найбільш продуктивна структурна ланка господарського механізму держави виробляють вагому частку товарів, надають різноманітні послуги, здійснюють науково-дослідну та інноваційну діяльність, створюють конкурентоздатний потенціал країни тощо. Отже, можна впевнено стверджувати, що діючі підприємства є центральною ланкою економічної системи будь-якої держави, яка має безпосередній вплив на її стабільність та соціально-економічні досягнення. У цьому зв'язку важливим завданням ефективного функціонування підприємств є забезпечення їх економічної безпеки, що особливо актуалізується в умовах існування нестабільного та невизначеного бізнес-середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретичних аспектів економічної безпеки підприємств присвячено наукові праці таких відомих вчених як Б.М. Андрушків, Т.Г. Васильців, К.С. Горячева, А.О. Єпіфанов, О.В. Ілляшенко, В.І. Кириленко, Г.В. Козаченко, М.І. Копитко, О.М. Ляшенко, Є.І. Овчаренко, Р.Й. Реверчук, О.А. Сороківська, В.І. Франчук та інші. Однак, незважаючи на значні наукові доробки, деякі питання щодо сутності економічної безпеки підприємства та визначення ознак її забезпечення залишаються дискусійними та невизначеними.

Метою статті є вивчення сутності економічної безпеки підприємства на основі систематизації загроз за різними класифікаційними ознаками та визначення характерних ознак її досягнення для здійснення подальших наукових розробок у даному напрямку.

Виклад основних результатів дослідження. Безпека як загальнонаукова категорія пройшла певні етапи своєї еволюції і протягом ХХ століття трансформувалась у царину досліджень економічної безпеки. Вертикаль таких досліджень пронизує всі рівні ієрархії – від глобального до індивідуального, хронологія формування якої вдало представлена у роботі професора О.М. Ляшенко: «У 40-50 рр. ХХ ст. теорія класичного реалізму стала підґрунтям парадигми національної безпеки, появи терміну

«національні інтереси», з'явився погляд на забезпечення безпеки держави шляхом захисту її національних інтересів. У 60-х рр. ХХ ст. науковці визнали, що окрім держав на міжнародній арені існують інші впливові суб'єкти, діяльність яких відіграє важливу роль у забезпеченні регіональної та міжнародної безпеки. Використання ідей марксизму у 70-х рр. ХХ ст. стало підґрунтям виникнення глобальної безпеки, забезпечення якої спиралося на експлуатацію слабких держав сильними шляхом контролю над корисними ресурсами. За часи соціального конструктивізму у 90-х рр. ХХ ст. з'явилась універсальна безпека. Її прихильники почали ставити питання про природу безпеки у світі, поглиблення досліджень у галузі безпеки та висунули ідеї про те, що думки громадян країни про безпеку можуть не збігатися з думками державотворців [13]. Отже, сучасні дослідження економічної безпеки є актуальним питанням як на глобальному, міжнародному, національному, регіональному рівнях, так і на рівнях окремого підприємства. У цьому зв'язку у багатьох наукових працях формується ієрархічна декомпозиція економічної безпеки (рис. 1).

Кожен вищий рівень системи управління економічною безпекою держави має формувати сприятливі засади та передумови забезпечення захищеності компонент і функціональних складників об'єкта економічної безпеки нижчого рівня [6]. Вважаємо, що вивчення сутності економічної безпеки на кожному рівні ієрархічної структури є необхідним для подальшого визначення даної категорії на рівні її базового елемента – підприємства.

Однією з головних тенденцій розвитку суспільства та світової економіки є економічна глобалізація – явище, що зруйнувало існуючі уявлення «про простір і час, про систему координат, відповідно до якої ми організували реальність» [2]. За своєю суттю сьогодні глобалізація є досить важливим викликом економічній безпеці будь-якої країни, яка певною мірою інтегрована в економічний простір – адже вона порушує економічні кордони та робить національну економіку більш відкритою до негативних тенденцій сучасності. Відповідно, якщо країна не має дієвого механізму протидії негативному впливу процесів, що відбуваються у мінливому та взаємопов'язаному економічному просторі, вона стає вразливою до загроз глобалізаційного світу. Отже, національна економіка стає менш внутрішньо керованою та більш залежною від таких структурних центрів глобалізації як Міжнародний валютний фонд,

Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Світова організація торгівлі та інші світові фінансово-економічні організації. За даних умов низький рівень економічної безпеки національної економіки призводить до зміни розвитку економічних процесів внаслідок порушення стабільності розвитку

у будь-якому центрі глобалізації. Відповідно зменшується рівень ВВП, ефективність розвитку фінансового та реального секторів економіки, купівельна спроможність населення та соціально-економічне благополуччя країни в цілому.

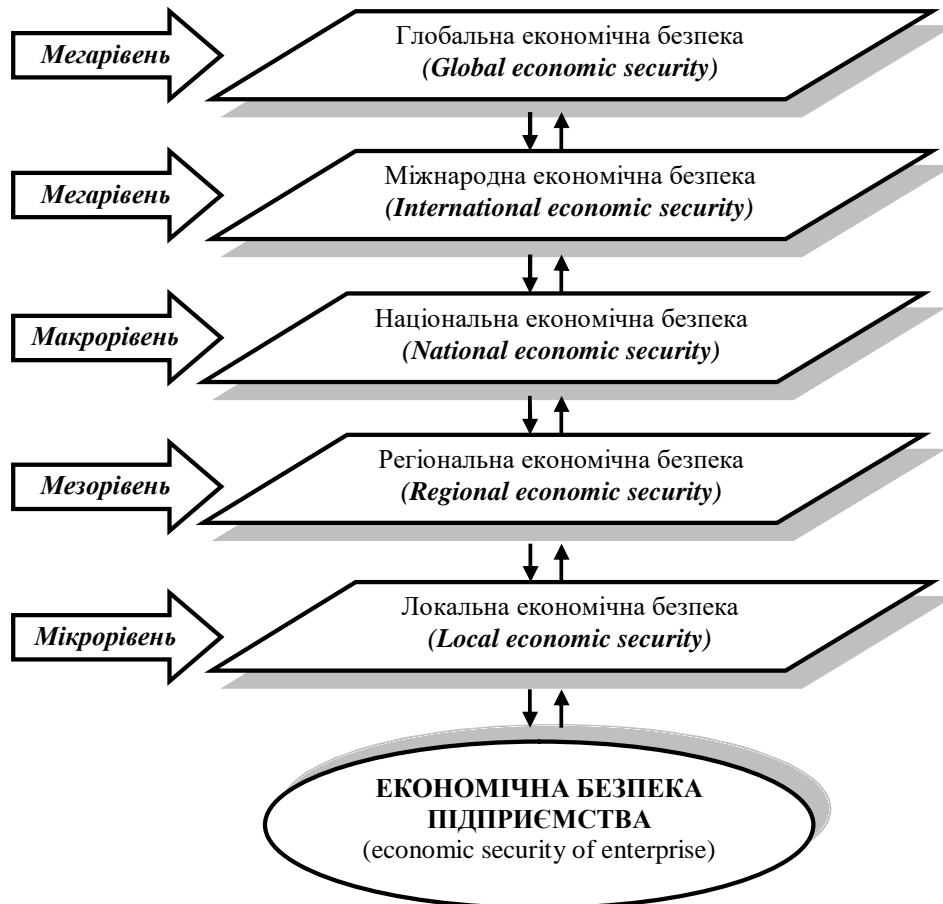

Рис. 1. Ієрархічна структура економічної безпеки

Джерело: побудовано авторами.

Отже, економічна глобалізація є об'єктивним етапом розвитку світової економіки, має як позитивні, так і негативні наслідки у світовому масштабі, які у сукупності формують джерело загрози для безпеки рівноваги економічних систем. У цьому зв'язку дослідження сучасних парадигм економічної глобалізації та її впливу на економічну безпеку національного, регіонального та локального рівнів набувають особливо актуального значення, що спричиняє доцільність введення у науковий обіг категорії глобальної економічної безпеки як невід'ємної компоненти ієрархічної структури економічної безпеки.

Слід зазначити, що найбільш розповсюдженими трактуваннями глобальної економічної безпеки є такі, що передбачають процеси формування та функціонування системи світових господарських зв'язків, світової економічної системи, ефективну взаємодію економічних блоків та національних економік. Процес економічної глобалізації передбачає створення нових можливостей для

економічного розвитку й водночас сприяє загостренню старих та формуванню нових суперечностей у світовій економіці, які можна трактувати як глобальні загрози людству. Отже, з огляду на вищевикладене, глобальну економічну безпеку можна визначити як невід'ємну складову глобальної безпеки мегаекономічних систем, необхідною умовою якої є економічна безпека всередині макро-, мезо- та мікроекономічних систем кожної з держав глобальної інтеграційної світової структури. Як зазначає О.А. Сороківська «глобальна безпека являє собою такі умови співіснування інституціональних структур, за яких кожен член світової спільноти має можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію розвитку відповідно до принципів глобалізації» [20, с. 58].

Сучасна інтелектуальна глобальна економіка характеризується комплексною механізацією, автоматизацією, інформатизацією та електронізацією майже всіх бізнес-процесів. Але поряд з такими позитивними характеристиками, які дозволяють

значно підвищити інтенсивність виробництва, сучасне світове економічне співтовариство зіткнулось зі значними проблемами, які загрожують зниженням глобальної економічної безпеки. Серед них можна виділити ключові: економічне відставання країн, що розвиваються; економічні проблеми країн, що переходять від командно-адміністративної системи господарювання до ринкової; наближення продовольчої кризи; радіаційне зараження; значна залежність деяких країн від імпорту традиційних енергоносіїв; низький рівень використання альтернативних енергоносіїв; направлення значних фінансових ресурсів на запобігання війні та багато інших [19].

Вищезазначені тенденції мають безпосередній вплив на забезпечення міжнародної економічної безпеки як складової глобальної безпеки, що передбачає наявність комплексу міжнародних умов співіснування держав, відповідно до яких кожна країна має можливість вільно обирати та реалізовувати свою стратегію розвитку на основі взаємовигідної співпраці та без навмисного завдання збитку її економічним інтересам з боку інших держав.

Дестабілізуючими факторами зниження рівня міжнародної економічної безпеки можуть бути порушення стабільності міжнародної торгівлі, обмеження доступу деяких країн до стратегічних ресурсів шляхом їх здорожчання або під впливом політичних факторів, навмисне створення перешкод при обміні новими актуальними технологіями, створення сприятливих умов деякими країнами для міграції висококваліфікованих кадрів з інших країн тощо [19].

Відомо, що офіційним термін «міжнародна економічна безпека» став у 1985 році, коли на 40-й сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція «Міжнародна економічна безпека». Саме в цій резолюції визначено, що необхідно сприяти забезпеченню міжнародної економічної безпеки з метою соціально-економічного розвитку і прогресу кожної країни. На 40-й сесії Генеральної Асамблеї ООН було зроблено наступний крок – прийнято Концепцію міжнародної економічної безпеки. Цю подію можна вважати знаковою не лише з точки зору започаткування офіційного розгляду питань економічної безпеки, а й із точки зору активного поширення проблематики цих питань у різні сфери діяльності та на щаблі ієрархій видів безпеки [13].

Активізація процесів глобалізації та інтернаціоналізації виробництва сприяє посиленню взаємозв'язку між міжнародною та національною економічною безпекою. Варто зазначити, що найбільш розповсюдженою точкою зору щодо визначення національної економічної безпеки є її ототожнення з відповідним станом економіки. В цьому аспекті автори підкреслюють, що економічна безпека держави – це стан економічної системи, який характеризується стійкістю по відношенню до впливу внутрішніх та зовнішніх змін, що загрожують суспільству або при якому забезпечується усунення чи нейтралізація загроз її докорінним національно-державним інтересам та самому існуванню [15]. Також при дослідженні дефініції економічної безпеки

на державному рівні у різних трактуваннях акцентується увага на таких її суттєвих компонентах як економічна незалежність, стабільність національної економіки, здатність до економічного саморозвитку, високий рівень самодостатності економіки та економічне зростання.

Варто зазначити, що при визначенні пріоритетів економічної безпеки країни важливо враховувати загальнонаціональні пріоритети, головними серед яких на сучасному етапі розвитку країни є укріплення економічних засад державності та захист національних економічних інтересів, впровадження системних реформ, реалізація інноваційної моделі розвитку економіки та підтримка її конкурентоздатності, стабілізація виробництва і забезпечення стійкого економічного зростання.

В Україні проблема економічної безпеки вперше розглядалася на законодавчому рівні після розпаду СРСР з появою нових незалежних держав, які в 90-х рр. XX століття були неспроможні захищати свої національні інтереси. Важливим правовим актом, в якому було започатковано політику у сфері забезпечення економічної безпеки держави, є Концепція національної безпеки України, що затверджена Верховною Радою України 16 січня 1997 року. В даному правовому документі було визначено сутність поняття «національна безпека», виявлено її об'єкти та принципи забезпечення, виділено пріоритетні національні інтереси країни, ідентифіковано основні загрози національній безпеці та обґрунтовано напрями державної політики національної безпеки України. У процесі розробки науково-теоретичних основ вирішення проблем національної безпеки, у тому числі економічної безпеки держави, 5 березня 1998 року було прийнято Закон України «Про Раду національної безпеки України», в якому визначено правові організації та діяльність Ради національної безпеки і оборони України, її склад, структуру та функції. Наступним кроком було прийняття Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року, що містить основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Ґрунтовніше стратегічні цілі, завдання, механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави висвітлено у «Стратегії національної безпеки України» від 2 лютого 2007 року [17]. Цей нормативний документ втратив чинність у зв'язку з прийняттям Указу Президента України від 6 травня 2015 року про рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про стратегію національної безпеки України», де зазначено, що ключовою умовою нової якості економічного зростання в Україні є забезпечення економічної безпеки. Це здійснюється шляхом реалізації таких основних заходів як деолігархізація, демонополізація і дерегуляція економіки, захист економічної конкуренції, спрощення й оптимізація системи оподаткування, формування сприятливого бізнес-клімату та умов для

прискореного інноваційного розвитку, залучення іноземних інвестицій у ключові галузі економіки, підвищення стійкості національної економіки до негативних зовнішніх впливів тощо [21].

Узагальнений аналіз досвіду щодо розв'язання проблем економічної безпеки США, країн Центральної та Східної Європи, а також держав СНД свідчить, що найбільш розвинені держави світу будують власну стратегію забезпечення економічної безпеки на основі отримання економічних переваг шляхом значного впливу на інші країни. Для забезпечення глобального лідерства використовується весь комплекс політичних, військових, економічних і політичних важелів. Глобальні держави-лідери приділяють більшу увагу зовнішнім аспектам економічної безпеки. Досвід країн Центральної і Східної Європи базується на орієнтації процесу забезпечення економічної безпеки через проведення радикальних економічних реформ, тісну інтеграцію у світові та європейські системи безпеки, приєднання до економічних і політичних союзів та організацій. Для країн – членів СНД характерне відокремлення економічного складника серед сфер національної безпеки, підвищена увага приділяється внутрішнім чинникам економічних небезпек та їх чіткій систематизації за сферами національної безпеки [10].

Вагомою складовою національної безпеки є регіональна економічна безпека, адже нерівномірність регіонального розвитку та рівня життя населення створює передумови для соціального напруження в суспільстві, загрожує територіальній цілісності країни, стримує динаміку соціально-економічних показників, уповільнює ринкові перетворення та знижує їх ефективність. У зв'язку з цим державна регіональна політика повинна бути спрямована на створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку та усунення значних міжрегіональних диспропорцій. Тому зростає актуальність наукових досліджень у галузі економічної безпеки регіонів як складової економічної безпеки держави [7].

Найчастіше економічна безпека регіону розглядається в контексті впливу на національну економічну безпеку. При цьому термінологічною основою таких досліджень є стійкість та цілісність регіонального господарського механізму, регіональні програми економічного розвитку, комплексні міжрегіональні проекти, інструменти та методики регіонального вирівнювання та подолання депресивності регіонів [16]. Проте регіональний аспект економічної безпеки має власну спеціалізацію, оскільки за своїм економічним потенціалом та господарським призначенням кожен окремий регіон є унікальним та потребує індивідуальних методів управління. Економіка регіону не є монолітною, вона складається з секторів, від пропорцій та взаємопроникнення яких залежить кінцевий рівень ефективності забезпечення регіональної економічної безпеки [3].

Слід зазначити, що в умовах сьогодення особливого значення набувають можливості окремого регіону формувати економічну безпеку держави, залишаючись при цьому самостійно стійкою та прогресуючою територією, здатною ефективно нейтралізувати економічні загрози. Проте наразі загрозами економічній безпеці регіонів України є недосконалість нормативно-правового законодавства, нестабільність інституційного середовища, високий рівень централізації влади, зростання економічної злочинності, низька професійна компетенція управлінських кадрів регіональних органів управління тощо.

Таким чином, існування регіональних диспропорцій має безпосередній вплив на забезпечення економічної безпеки на всіх інших рівнях та потребує безумовного врахування в процесі реалізації заходів регіонального управління. Це є основою для забезпечення економічної безпеки на мікрорівні, базовим елементом якого є підприємство. Адже, враховуючи комплементарний характер взаємозв'язку між рівнями економічної безпеки на макро- мезо- та мікрорівнях, слід зазначити, що безумовною запорукою досягнення економічної безпеки на вищих рівнях ієрархії є її забезпечення у системах нижчого рівня. У зв'язку з цим першочерговий інтерес у межах даного дослідження представляє пізнання сутності економічної безпеки саме на рівні підприємства.

Сучасні реалії діяльності підприємств в Україні свідчать про те, що забезпечення економічної безпеки на вітчизняних підприємствах поступово перетворюється з суто теоретичної на практичну проблему. Зараз власники та керівництво вітчизняних підприємств обговорюють вже не доцільність забезпечення економічної безпеки, а як саме її забезпечити – без масштабних структурних перебудов, які можуть суттєво вплинути на діяльність підприємства, та значних капіталовкладень, яких у вітчизняних підприємств просто немає [9].

На даний момент визначенню поняття економічної безпеки підприємства присвячено багато наукових публікацій. Проте, як зауважив Г.А. Атаманов, практично всі вони «страждають одним і тим же недоліком: у них відсутні більш-менш логічні та чіткі визначення досліджуваного феномену», тобто феномену економічної безпеки підприємства [1]. Більш того, як відзначили Г.В. Козаченко та Т.М. Адаменко, сьогодні спостерігається невідповідність постулатів і категорій теоретичних конструкцій економічної безпекології щодо забезпечення економічної безпеки підприємства реальній практиці безпеко забезпечувальної діяльності вітчизняних підприємств [11]. Безумовно, що кожне авторське трактування досліджуваної категорії відповідає цілям конкретного дослідження, проте наявність великої кількості підходів до визначення економічної безпеки підприємства не сприяє кращому розумінню сутності поняття.

Досить розповсюдженою є позиція авторів, що поняття безпеки неможливо дослідити без

використання її протилежності – категорії небезпеки. Лише у дихотомії «безпека-небезпека» можна встановити онтологічні витoki безпеки та сформулювати гносеологічні засади безпеко забезпечувальної діяльності. Категорією, що пов'язує між собою стани безпеки та небезпеки, є поняття «загроза».

Аналіз різних тривалих наукових дискусій щодо визначень понять загроза та небезпека у процесі вивчення економічної безпеки підприємства [4, 5, 12, 14, 18, 22] дозволяє дійти висновку про існування взаємозв'язку та взаємонаслідковості даних понять. Так, небезпекою можна вважати форму прояву загрози, що призводить до зміни параметрів функціонування підприємства та кінцевих результатів його діяльності. Внаслідок виникнення небезпеки має місце настання суб'єктивних або об'єктивних подій у різних сферах діяльності підприємства у зв'язку з появою загрози, що може призвести до позитивного чи негативного результату. Відповідно, загроза за своєю суттю – це потенційна можливість отримання негативного економічного результату для підприємства, що виникає внаслідок існування небезпеки та виникнення ризиків під впливом дестабілізуючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Отже, від здатності підприємства оперативно та ефективно нейтралізувати можливі загрози буде залежати рівень його економічної безпеки та стійкість функціонування в умовах невизначеності. У зв'язку з цим, вважаємо, що економічну сутність досліджуваної категорії слід розглядати на основі класифікації існуючих загроз економічній безпеці підприємства та визначення характерних ознак її забезпечення в умовах сучасності.

Варто зазначити, що в економічній літературі приділено значну увагу сутності загроз економічній безпеці підприємства, актуальність яких полягає у систематизації значного масиву інформації щодо даної проблематики. Це призвело до створення низки авторських класифікацій загроз економічній безпеці підприємства, загальною рисою яких є виділення нових класифікаційних ознак. Так, найбільш розповсюдженими є систематизація загроз за сферою та джерелом виникнення, сферою діяльності підприємства, систематичністю прояву, можливістю виявлення та нейтралізації, тривалістю та характеру впливу, величиною збитків, ступенем керованості, структурними елементами економічної безпеки підприємства тощо. Враховуючи значні наукові доробки, слід зазначити, що в науковій літературі відсутній єдиний комплексний підхід до даної проблематики. Це можна пояснити тим, що будь-яка класифікаційна система – це суб'єктивний погляд автора на проблему класифікації загроз. До того ж, жодна класифікаційна система не може набувати остаточного вигляду у зв'язку з швидкою періодичністю виникнення нових загроз. Нарешті, в класифікаційній системі неможливо повністю врахувати всі існуючі загрози або побудувати таку класифікаційну систему, в якій деякі загрози не

повторювалися б в різних класифікаційних групах. Отже, є доцільним запропонувати авторську класифікацію загроз економічній безпеці підприємства, в якій обрано та представлено найбільш вагомі класифікаційні ознаки з огляду на теоретико-методологічні та концептуальні аспекти даного дослідження (рис 2).

Вважаємо, що пріоритетною класифікаційною ознакою є систематизація загроз економічній безпеці підприємства за місцем їх виникнення – зовнішнє та внутрішнє середовище. Так, зовнішні загрози можуть мати прямий або опосередкований (непрямий) вплив та є некерованими з боку підприємства. Внутрішні загрози варто поділити на об'єктивні (не завжди залежать від дій працівників підприємства) та суб'єктивні (безпосередньо залежать від дій працівників підприємства). Вони є керованими з боку підприємства, що сприяє їх вчасному виявленню та нейтралізації.

Також значну роль відіграє сфера виникнення загроз, кожна з яких є специфічною та відповідно може мати різний вплив на економічну безпеку підприємства за характером та ступенем впливу, систематичністю прояву, величиною збитків тощо. Нарешті, найбільш важливою класифікаційною ознакою є виділення загроз за функціональними підсистемами економічної безпеки підприємства, рівень безпеки кожної з яких має безпосередній істотний вплив на загальний інтегральний показник її забезпечення.

Отже, слід зазначити, що виникнення категорії економічної безпеки підприємства та зростаюча актуальність її сучасних досліджень пов'язана, насамперед, з існуванням великої кількості загроз, які необхідно враховувати у ході прийняття управлінських рішень. Адже саме від здатності суб'єкта господарювання вчасно адаптуватися до впливу даних загроз буде залежати ефективність його діяльності. При цьому, аналіз результатів різних наукових досліджень щодо сутності досліджуваної категорії, дозволив дійти висновку щодо існування певних ознак економічної безпеки підприємства, за умови наявності яких можна стверджувати про певний рівень її досягнення. Так, доцільно запропонувати наступні характерні ознаки економічної безпеки підприємства:

– економічна рівновага підприємства – передбачає забезпечення його збалансованого функціонування в умовах циклічного розвитку економіки та різних життєвих циклів самого підприємства, що проявляється у збереженні оптимальної структури капіталу, забезпеченні виконання власних зобов'язань перед іншими економічними суб'єктами, забезпеченні фінансових інтересів та поставлених цілей в певному періоді часу;

– конкурентоздатність підприємства – проявляється у збереженні його конкурентних позицій в умовах посилення конкуренції та невизначеності економічного середовища, що забезпечує досягнення кількісних та якісних цільових орієнтирів підприємства;

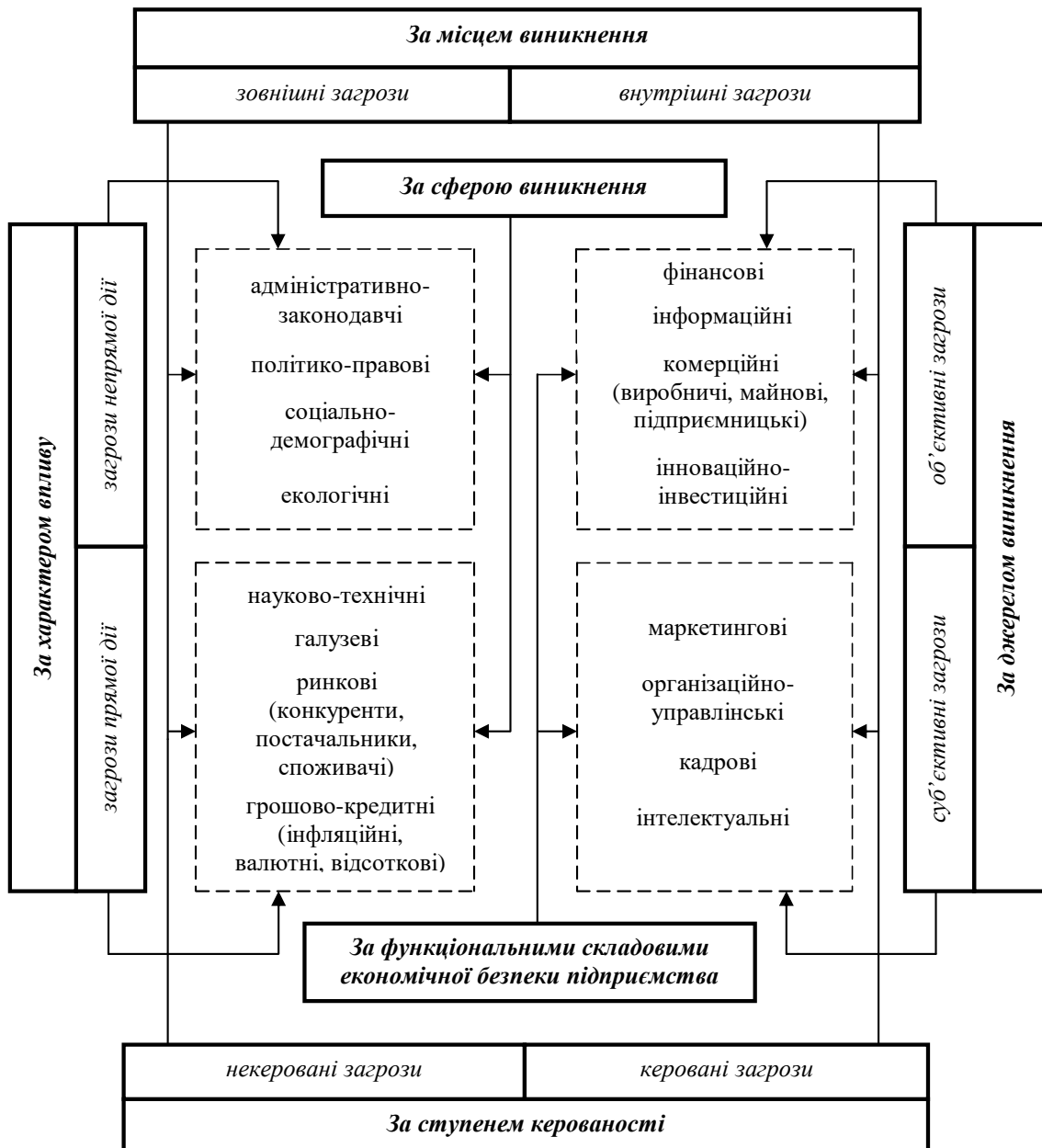

Рис. 2. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства

Джерело: побудовано авторами.

– економічна свобода підприємства, що передбачає синтез економічної самостійності та відповідальності – стосовно економічної безпеки проявляється у можливості самостійного формування якісного ресурсного потенціалу підприємства та контролю за його раціональним використанням для досягнення поставленої мети в умовах нестабільного бізнес-середовища;

– економічний розвиток підприємства – відповідає можливостям розширеного відтворення основних бізнес-процесів, а саме інноваційна модернізація виробництва, здійснення інвестиційної діяльності, накопичення інтелектуального потенціалу, впровадження нових інформаційних технологій тощо;

– гармонійна взаємодія підприємства із зовнішнім середовищем – передбачає своєчасну адаптацію

підприємства до факторів зовнішнього середовища, що є важко керованими та мають значний вплив на формування його внутрішньої рівноваги.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання економічна безпека набуває статусу складної багаторівневої системи, оскільки вимагає захисту всіх її складових на різних ієрархічних рівнях – від глобального до окремих суб'єктів підприємницької діяльності. Безумовно, досягнення економічної безпеки на кожному окремому рівні є важливим та потребує постійних наукових досліджень на теоретико-методологічному та методичному рівнях. Проте, необхідною умовою досягнення глобальної, національної та регіональної безпеки є забезпечення економічної безпеки саме на рівні підприємства,

економічна сутність якої полягає у забезпеченні умов для його ефективного функціонування та стратегічного розвитку в умовах впливу загроз різноманітного характеру. З огляду на це, досягнення цільових орієнтирів діяльності будь-якого підприємства та безпосередньо забезпечення його економічної безпеки буде залежати від результативності процесу своєчасної ідентифікації та мінімізації ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища.

4 Список використаних джерел

1. Атаманов Г. А. Экологическая безопасность и ее место в структуре безопасности антропоных систем. URL: www.naukaxxi.ru/materials/173

2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования; пер. с англ. М.: Academia, 1999.

3. Білоусов Є. Економічна безпека регіонів у контексті зміни парадигми регіонального управління (постановка проблеми). *Національний юридический журнал: теорія і практика*. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/64.pdf>

4. Валуєв Ю. Б. Процесно-функціональне управління промисловим підприємством: монографія. Одеса: ШПРЕД НАНУ, 2011. 296 с.

5. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.

6. Гладченко Т. М. Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності: регіональний аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 «Механізми державного управління» / Донецька держ. академія управління. Донецьк, 2004. 20 с.

7. Дічек О. І. Економічна безпека регіонів – складова системи національної безпеки. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2013. Випуск 33. С. 24-30.

8. Гриценко А. С. Стратегічні засади зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2018. № 2(80). С. 118-124.

9. Ілляшенко О. В. Методологічні засади формування та функціонування механізмів системи економічної безпеки підприємства. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: 08.00.04; 21.04.02 / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Северодонецьк, 2016. 606 с.

10. Каламбет С. В., Кириленко Б. О. Економічна безпека як багаторівнева система. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 344-349.

11. Козаченко Г. В., Адаменко Т. М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2015. № 1(1). С. 69-79.

12. Копитко М. І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування):

дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: 21.04.02. Київ: Вищий навчальний заклад «Університет економіки і права «Крок», 2015. 478 с.

13. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Луганськ: СЧУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.

14. Мігус І. П., Лаптев С. М. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Ефективна економіка*. 2011. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=821>

15. Мороз О. В., Карачина Н. П., Шиян А. А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 259 с.

16. Новікова О. Ф., Покотиленко Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення: монографія. Донецьк, 2006. 408 с.

17. Про Стратегію національної безпеки України: указ Президента України від 02.02.2007 р. № 105/2007. Офіційний вісник України. 2007. № 11. Ст. 389.

18. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія. Львів: ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.

19. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. Кіровоград: КНТУ, 2014. 226 с.

20. Сороківська О. А. Інноваційні напрями підвищення економічної безпеки підприємств малого бізнесу в умовах конфліктних ситуацій. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: 08.00.04 / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2016. 488 с.

21. Указ Президента України про рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про стратегію національної безпеки України» від 06.05.2015 р. № 287/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

22. Франчук В. І. Особливості організації системи економічної безпеки акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 440 с.

4 References

1. Atamanov, Gh. A. (n.d.). *Ekologicheskaya bezopasnost i ee mesto v strukture bezopasnosti antropnykh system* [Environmental safety and its place in the security structure of anthropic systems]. Retrieved from www.naukaxxi.ru/materials/173

2. Bell, D. (1999). *Gryaduschee postindustrialnoe obschestvo. Opyt sotsialnogo proghnozirovaniya* [The future postindustrial society. Experience of social forecasting]. Moskva: Academia.

3. Bilousov, E. (2014). *Ekonomiczna bezpeka rehioniv u konteksti zminy paradyghmy regionalnoghо upravlinnia (postanovka problemy)* [Economic security of regions in the context of changing the paradigm of regional governance (problem statement)]. *Nacyonaljniy*

- jurydycheskiy zhurnal: teoria i praktyka*, (6), 288-291. Retrieved from <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/64.pdf>
4. Valuev, Ju. B. (2011). Procesno-funkcionalne upravlinnia promyslovym pidpryemstvom [Process-functional management of an industrial enterprise]. Odesa: IPREED NANU.
5. Vasylyciv, T. Gh. (2008). Ekonomichna bezpeka pidpryemnyctva Ukrainy: strateghia ta mekhanizmy zmicnennia [Economic security of Ukraine's entrepreneurship: Strategy and strengthening mechanisms]. Lviv: Aral.
6. Ghladchenko, T. M. (2004). Naukovo-metodychni osnovy stvorenia mekhanizmu derzhavnogo upravlinnia i rehuluvannia systemy bezpeky pidpryemnyckoy dialnosti: rehionalniy aspekt [Scientific and methodological foundations of creation of the mechanism of public administration and regulation of the security system of entrepreneurial activity: a regional aspect] (Dissertation abstract). Doneck: Donecka derzhavna akademiya upravlinnia.
7. Dichek, O. I. (2013). Ekonomichna bezpeka rehioniv – skladova systemy nacionalnoy bezpeky [Economic security of the regions is an integral part of the national security system]. *Vcheni zapysky universytetu «KROK»*, (33), 24-30.
8. Grytsenko, A. S. (2018). Stratehichni zasady zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky silskohospodarskykh pidpryemstv [Strategic principles for strengthening the economic security of agricultural enterprises]. *Oblik i finansy*, (2(80)), 118-124.
9. Illashenko, O. V. (2016). Metodologichni zasady formuvannia ta funkcionuvannia mekhanizmiv systemy ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva [Methodological principles of formation and functioning of mechanisms of the system of economic security of the enterprise] (Candidate dissertation). Severodoneck: Skhidnoukrainskyi nacionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalja.
10. Kalambet, S. V., Kyrylenko, B. O. (2016). Ekonomichna bezpeka yak bagatorivneva systema [Economic security as a multi-level system]. *Ekonomika i suspilstvo*, (5), 344-349.
11. Kozachenko, Gh. V., Adamenko, T. M. (2015). Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: analiz nayavnykh vyznachen [Economic security of an enterprise: an analysis of existing definitions]. *Naukovyi visnyk Poltavskogo universytetu ekonomiky i torghivli. Seria: Ekonomichni nauky*. (1), 69-79.
12. Kopytko, M. I. (2015). Kompleksne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryemstv (na materialakh pidpryemstv transportnogo mashynobuduvannia) [Comprehensive provision of economic security of enterprises (on materials of enterprises of transport engineering)] (Candidate dissertation). Kyiv: Vysshiiy navchalnyi zaklad «Universytet ekonomiky i prava «Krok».
13. Lashenko, O. M. (2011). Konceptualizacia upravlinnia ekonomichnou bezpekou pidpryemstva [Conceptualization of management of economic safety of the enterprise]. Lughansk: SNU im. V. Dalja.
14. Mighus, I. P., Laptjev, S. M. (2011). Neobkhdnist rozmezhuвання poniat «zagroza» ta «ryzyk» pry diagnostychni ekonomichnoi bezpeky subektiv ghospodaruvannia [The need to distinguish the concepts of «threat» and «risk» in the diagnosis of economic security of economic entities]. *Efektivna ekonomika*, (12). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=821>
15. Moroz, O. V., Karachyna, N. P., Shyan, A. A. (2010). Konceptia ekonomichnoi bezpeky suchasnoho pidpryemstva [Concept of economic security of a modern enterprise]. Vinnycja: VNTU.
16. Novikova, O. F., Pokotylenko, R. V. (2006). Ekonomichna bezpeka: konceptualne vyznachennia ta mekhanizm zabezpechennia [Economic security: conceptual definition and security mechanism]. Doneck.
17. Ukaz Prezydenta Ukrainy. (2007) Pro Strateghiu nacionalnoi bezpeky Ukraïny [About the Strategy of National Security of Ukraine]. *Oficiniy visnyk Ukrainy*, (11), 389.
18. Reverchuk, N. J. (2004). Upravlinnia ekonomichnou bezpekou pidpryemnyckyykh struktur [Management of economic security of business structures]. Lviv: LBI NBU.
19. Sysolina, N. P. (2014). Ekonomichna bezpeka pidpryemstva [Economic security of the enterprise]. Kirovohrad: KNTU.
20. Sorokivska, O. A. (2016). Innovaciyni napramy pidvyshhennia ekonomichnoi bezpeky pidpryemstv maloho biznesu v umovakh konfliktnykh sytuaciy [Innovative directions of increasing the economic security of small business enterprises in the context of conflict situations] (Candidate dissertation). Ternopil: Ternopilskiy nacionalnyi tekhnichnyi universytet imeni Ivana Pulia.
21. Prezydent Ukrainy. (2015) Pro rishennia Rady nacionalnoi bezpeky ta oborony Ukraïny «Pro strateghiu nacionalnoi bezpeky Ukrainy» [Decree of the President of Ukraine on the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine «On the Strategy of National Security of Ukraine»]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
22. Franchuk, V. I. (2010). Osoblyvosti orghanizaciy systemy ekonomichnoi bezpeky akcionerlykh tovarystv v umovakh transformacinoi ekonomiky [Features of the organization of the system of economic security of joint stock companies in a transformational economy]. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnurishnikh sprav.